

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAİZ ORANI RİSKİ ALGISI VE YÖNETİMİ

Gözde CANDEMİR¹

ÖZET

Finansal sektör, genel anlamda fon arz ve talebinin eşleştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Fon arz edenler, likiditeden vazgeçmeleri karşılığında bankalardan faiz talep etmekte, fon ihtiyacında olanlar ise, belirli bir faiz oranı karşılığında kredi talep etmektedirler. Bankalar açısından bakıldığında, fon arz edenlere verilen faizler kaynak maliyetini oluşturmakta, fon talep edenlerden elde edilen faizler ise, bankaların gelirlerini oluşturmaktadır. Bu gelirler ve kaynaklar arasında dengeyi oluşturmak, faiz oranı riski analizinin konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışma ile uygulanmakta olan faiz riski analiz yöntemlerinin araştırılması, faiz riski ile baş etme yöntemlerinin incelenmesi ve Türk bankacılık sektöründeki uygulamaların gözlenmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: faiz riski, faiz riski analizi, faiz riski yönetimi

Abstract

The financial sector, in general, has been established to match the supply and demand of the funds. The suppliers demand interest gain from the banks in return of giving up liquidity, and the

¹ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Uzman. gsurucuoglu@ziraatbank.com.tr

investors in need of funds demand payment for a specific interest rate. From the perspective of banks, the interest given to those who supply the funds is the cost of resource, and the interest obtained from the demanders is the revenue. To create a balance between those revenues and resources is the subject of interest rate risk analysis.

The aim of this study is to research the methods of coping with interest rate risk and the interest rate risk analysis methods being applied, and to observe the applications in Turkish banking sector.

Key words: interest rate risk, interest rate risk analysis, interest rate risk management

1.GİRİŞ

Günümüzde bankalar, günlük hayattan finansal piyasalara kadar her noktada toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmişlerdir. Teknolojik gelişmeler sonucu ivme kazanan dünyada, globalleşmenin de etkisiyle ülkeler arası sınırlar finansal anlamda da ortadan kalkmıştır.

Bundan 20 yıl öncesine kadar bankalar, sadece yurtiçi piyasaların yarattığı risklerle baş etmek zorundayken, günümüzde, dış alemin de riskleri ile yüzleşmek zorundadır. Bu yeni durum, bankaların eskisine göre daha hazırlıklı olmasını ve daha efektif önlemler almasını gerektirmektedir. Bu yüzden, risk analiz yöntemlerinin gerekliliği ve etkin olarak kullanımı gün geçtikçe daha gerekli hale gelmektedir.

Bu çalışma, finansal sektörün maruz kaldığı riskler arasından faiz oranı riskinin daha iyi anlaşılmasını ve analiz edilmesini amaçlamakta, faiz oranı riskine karşı alınmakta olan önlemlerin neler olduğunu ve neler olabileceğini araştırmakta ve Türk bankalarında uygulanmakta olan yöntemlerin anket yoluyla kısa bir dökümünü sunmaktadır.

2. Faiz Oranı Riskinin Analizi ve Yönetimi

Faiz oranı riskini analiz etmek ve bu riski yönetmek için kullanılan yöntemler şunlardır:

- 1- Vade Modeli
- 2- Yeniden Fiyatlama Modeli
- 3- Durasyon Analizi
- 4- GAP Analizi

Vade modeli, bir finansal kuruluşun bilançosunun faiz oranında yaşanabilecek olası değişikliklere karşı duyarlılığını ölçmektedir. Bu modelde aktif ve pasiflerin vadeleri eşitlenerek faiz riskinden kaçınmak amaçlanmaktadır. Bir bilançonun aktif tarafı işletmenin varlıklarını oluşturmaktadır. Faizlerde yaşanan yükselişler bu aktifte yaralan menkul kıymetlerin fiyatının düşmesine sebep olacak, düşüşler ise menkul kıymetin fiyatını arttıracaktır. Pasif kalemler için ise bu durumun tam tersi geçerlidir. Faizlerde yaşanan düşüşler ise tüm denklemleri hem pasif hem de aktif kalemler için tersine çevirecektir. Bu nedenle işletmenin aktif ve pasif kalemleri arasında var olan bir vade uyumsuzluğu her faiz düzeyinde faiz oranı riskini beraberinde getirmektedir.²

Bir diğer adı fonlama boşluğu modeli olarak geçen yeniden fiyatlama modeli ise belirlenmiş periyotlar dahilinde bir firmanın nakit akışlarını ölçer. Firmanın aktif kalemleri için almakta olduğu faizler ve pasif kalemler için ödemekte olduğu faizler yeniden fiyatlamaya kalan süreleri baz alınarak karşılaştırılır. Bunun sonucunda aktif ve pasif kalemler arasındaki fark nedeniyle oluşan yeniden fiyatlama boşluğu hesaplanır.³

Faiz oranı riskini değerlendirmede kullanılan teknik yaklaşımlardan biri de Durasyon Analizidir. Faiz oranı riskini ölçmek için yalnızca vade kavramının üzerinde durulması, birçok menkul kıymetin vadesinden önce elde ettiği nakit akışlarının ihmal edilmesi sonucunu doğurur.

² Saunders(1994), s.88-89

³ Saunders(1994), s.135-136

Durasyon bir varlığın gelecek nakit akışlarının ağırlıklandırılmış ortalama vadesidir.⁴

Aralık (Gap) analizi ile faize hassas aktif ve pasiflerin faiz oranındaki değişimden ne ölçüde etkilendiği değerlendirilir. Gap analizi faiz oranı riskini ölçmek ve gözlemlemek amacıyla kullanılan en eski yöntemlerden biridir. Gap analizi önceden belirlenmiş bir zaman aralığı içerisinde bilançoda yer alan yeniden fiyatlanabilir aktifler ile yeniden fiyatlanabilir pasifleri karşılaştırmaktadır. Söz konusu iki miktar arasındaki fark Gap veya boşluk olarak tanımlanır. Eğer bilançoda yer alan yeniden fiyatlanabilir varlık miktarı yeniden fiyatlanabilir yükümlülük miktarını aşıyorsa bilançoda pozitif Gap oluşmuş demektir. Aynı şekilde yeniden fiyatlanabilir yükümlülükler yeniden fiyatlanabilir varlıklardan fazla ise negatif Gap'ten söz edilir. Gap analizi cari gelirlerde oluşan faiz riskini ölçmektedir.

3. Faiz Oranı Riskinden Korunma Yöntemleri

Faiz oranı riskinden korunmak için kullanılan yöntemler aşağıda sıralanmıştır.

- 1- Forward Faiz Sözleşmeleri
- 2- Faiz Futures Sözleşmeleri
- 3- Faiz Opsiyonları
- 4- Faiz Swapı

Forward faiz oranı anlaşmaları, anlaşmaya taraf olanları faiz dalgalanmalarından korumayı amaçlayan, gelecekteki bir tarihte açılmış varsayılan zımni bir kredi veya mevduat hesabı için, gelecekteki tarihte geçerli olacak piyasa faiz oranının anlaşmada belirlenen kontrat faizinden farklı olması halinde aradaki farkın taraflar arasında değiş tokuş edilmesi esasına dayanan anlaşmalardır. Forward faiz oranı anlaşmaları genellikle bankalar ve kredi müşterileri arasında yapılmaktadır. Forward faiz oranı anlaşması satın alan müşteri

⁴ Haugen and W.Wichern, s.1230

kendisini faiz artışından, forward faiz oranı anlaşması satan banka ise faiz düşüşlerinin olumsuz etkisinden korunmuş olmaktadır.⁵

Faiz futures sözleşmeleri para piyasasında mevduat hesabı veya faiz getiren mali enstrümanların, önceden belirlenmiş ileri bir tarihte ve yine önceden belirlenmiş bir faiz oranı üzerinden dönüşüm yapılması esasına dayanmaktadır. Faiz futures kontratların temel işlevi, faiz oranlarında ileriye yönelik olarak meydana gelebilecek değişikliklerin yaratacağı mali riski bertaraf etmektir.⁶

Faiz-opsiyonları, faiz dalgalanmalarından kaynaklanan rizikolardan korunmaya yarayan araçlardır. Çoğu kez kullanışlı, esnek bir araç olarak görünen faiz-opsiyonları; edinenlerine belirlenen bir zamanda bir faiz oranı ya da belirlenen bir fiyat üzerinden bir menkul değeri alma veya satma olanağı sağlayan haklardır, ancak yükümlülük değildir.⁷

Faiz swapının temelini, kredi değerliliği farklı iki işletmenin aynı tutarda, faiz oranları değişik olan borçlarının gerektirdiği ödemeleri belli bir sürede değiştirmeleri oluşturmaktadır.⁸ Kredi değerliliği düşük olan taraf, kredibilitesi yüksek olan tarafa swap işlemi için bir prim ödemekte ve bu prim her iki tarafında ilk temin ettikleri kredinin maliyetini düşürmektedir.⁹

4. Faiz Oranı Riski Hakkında Bankacılık Sektöründe Çalışanlar İle Yapılan Araştırma

Çalışmanın bu bölümünde, bankacılık sektörü çalışanlarının özellikle faiz riskiyle ilgili görüşlerinin yer aldığı, hangi analiz yöntemlerinin uygulandığı ve korunma yöntemlerinin hangilerinin daha sık kullanıldığını araştıran bir ankete yer verilmektedir.

⁵ Altıntaş, (2006), s. 194

⁶ Aksel, (1995), s.44

⁷ Fettahoğlu, (1991), s.32

⁸ Başoğlu, Ceylan, ve Parasız (2001), s.420

⁹ Ersan ve Akgüç, (1997), s.19

4.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın amacı, Türkiye’de bankacılık sektöründe çalışanların faiz oranı riskine yaklaşımlarını gözlemlemektir. Bu amaç doğrultusunda, bankaların faiz oranı riskine maruz kalan tüm departmanlarında görev yapan çalışanlar hedef alınmaktadır. Verilerin toplanmasında, nicel bir araştırma yöntemi olan anket tekniği kullanılmıştır. Anket içeriği, bankacılık sektörü çalışanlarına yönelik olarak çoktan seçmeli ve çoklu seçmeli sorularla hazırlanmıştır. Hazırlanan anket çalışması, “Jetanket” firması sistemine işlenmiş ve elde edilen link vasıtasıyla anketin dağıtımı e-posta ortamında yapılmıştır. Bankacılara gönderilen e-postaların yanı sıra, sosyal iletişim ağları üzerinde yer alan bankacılık platformlarında da link paylaşılmış, bu sayede katılımın artırılması amaçlanmıştır. Bankaların yönetim kademelerinde bulunanlara özel olarak iletilen anket linki, özellikle genel müdürlük departmanlarında dağıtılmıştır.

20.04.2011 ve 06.05.2011 tarihleri arasında yayında kalan anketin yaklaşık olarak 1.200 kişiye ulaştığı tahmin edilmektedir. Anketin ulaştırıldığı kişiler arasından 431 kişi anketi cevaplamıştır. Ancak bu 431 kişi içerisinde 207 kişi anketi yarım bıraktığından, anketi tam olarak cevaplayan 224 kişi değerlendirmeye alınmıştır. Anketi tam cevaplamayan katılımcıların çoğunluğunun özel banka çalışanları olduğu görüldüğünden, söz konusu katılımcıların, gizlilik kaygıları nedeniyle cevap vermekten kaçındığı düşünülmektedir. Bu yüzden katılım, güven esasına dayandığı için büyük oranda kamu bankalarından gelmiştir.

4.2. Banka ve Katılımcı Genel Bulguları

Anket sonucunda elde edilen genel bulgular, yüzdesel olarak hesaplanmış ve tablolar halinde derlenmiş olarak aşağıda yer almaktadır.

4.2.1. Katılımcıların Çalıştığı Banka Türü

Bu soru, katılımcıların daha çok hangi tür bankalarda çalıştığı üzerine bilgi vermektedir. Bankaların, türlerine özgü özellikleri ne-

deniyle faiz oranı riskine maruz kalma derecelerinin değişebileceği ve bu sebeple kullandıkları analiz ve korunma yöntemlerinin de değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir.

Ankete katılan kişilerin çalıştığı banka türü, tablo 1’de gösterilmektedir. Buna göre ankete katılanların %8.04’ü özel sermayeli banka, %5.36’sı yabancı sermayeli banka, %0.45’i mevduat kabul etmeyen banka ve %86.16’sı kamu sermayeli banka çalışandır. Çalışan sayısı ve yaygınlık açısından bakıldığında, Türk bankacılık sektörünün çoğunluğunu kamu bankaları oluşturmaktadır. Bu yüzden ankete katılım büyük oranda kamu bankalarından olmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Çalıştığı Banka Türü

Çalıştığınız Banka türünü belirtiniz?	SAYI	ORAN
Özel sermayeli banka	18	8,04%
Yabancı sermayeli banka	12	5,36%
Mevduat kabul etmeyen banka	1	0,45%
Kamu sermayeli banka	193	86,16%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.2. Bankaların İMKB’ye Kote Olma Durumu

Bu soru, katılımcıların çalıştığı bankaların İMKB’ye kote olup olmadığına dair bilgi vermektedir. İMKB’ye kote bankaların riski, daha geniş bir tabana yayılmıştır ve risk, hisse sahiplerine kadar dağıtılmış durumdadır.

Katılımcıların %62.5’inin çalıştığı banka İMKB’de işlem görmemektedir. Geriye kalan %37.50’lik kısmın çalıştığı banka ise, İMKB’de işlem görmektedir.

Tablo 2: Bankaların İMKB’ye Kote Olma Durumu

Bankanız İMKB’de işlem görüyor mu?	SAYI	ORAN
Evet	84	37,50%
Hayır	140	62,50%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.3. Bankadaki Çalışan Sayısı

Bankanın çalışan sayısı, bankanın büyüklüğü, ülke genelindeki dağılım durumu ve piyasadaki ağırlığı açısından önem arz etmektedir.

Ankete katılan toplam 224 kişinin 200'ü (%89.29) 10.000 ve daha fazla personele sahip bankalarda çalışmaktadır. Geriye kalan 24 kişinin 11'i (%4.91) 5.000-10.000 personele sahip banka çalışanıdır. Bunlar dışında 10 kişi (%4.46) 1.000-5.000 arası, 3 kişi ise (%1.34) 0-1000 arası personele sahip küçük bankalarda çalışmaktadır. Anket, genel olarak, piyasada ağırlığı olan, büyük ve etkin kamu bankalarına ulaştırılmıştır.

Tablo 3: Bankadaki Çalışan Sayısı

Bankanızın Çalışan sayısını belirtiniz?	SAYI	ORAN
0-1.000 Arası	3	1,34%
1.000-5.000 Arası	10	4,46%
5.000-10.000 Arası	11	4,91%
10.000 ve daha fazla personel	200	89,29%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.4. Katılımcıların Sektördeki Çalışma Süreleri

Katılımcıların iş deneyimi, banka çalışanlarının iş deneyimi ve bankacılık bilgisi hakkında fikir verecektir.

Katılımcıların %58.48'i 1-5 yıl, %11.61'i 5-10 yıl, %17.41'i 10-15 yıl ve %12.50'si 15 yıldan fazla süredir bankacılık sektöründe çalışmaktadır. Son 5 yıldır bankacılık sektöründe yaşanan büyüme ve dolayısıyla yoğun işe alımlar sonucu bankacılık sektörü gençleşmiştir. Bu nedenle ankete katılım yoğun olarak 1-5 yıllık deneyime sahip çalışanlardan oluşmaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Sektördeki Çalışma Süreleri

Kaç yıldır bankacılık sektöründe çalışmaktasınız?	SAYI	ORAN
1-5 yıl	131	58,48%
5-10 yıl	26	11,61%
10- 15 yıl	39	17,41%
15 yıldan fazla	28	12,50%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.5. Katılımcıların Çalıştığı Departman

Ankete katılanların çalışmakta olduğu departman, katılımcıların faiz riski konusundaki bilgi düzeyleri hakkında fikir verecektir.

Anket, genel anlamda faiz riski konusunda bilgi sahibi olması gereken yönetim, hazine ve nakit yönetimi, kredi pazarlama, kredi tahsis, kredi izleme ve raporlama, istihbarat ve mali tahlil birimlerine yönelik hazırlanmıştır. Ancak, diğer birimlerin de sektör dahilinde çalışmaları nedeniyle faiz riski bilgisine sahip oldukları düşünüldüğünden, anket, sayılan departmanlar ağırlıklı olmak üzere bankaların geneline uygulanmıştır.

Anket çalışmasında amaçlandığı üzere katılım yoğun olarak kredi pazarlama (%33.04), kredi tahsis (%15.18) hazine ve nakit yönetimi (%9.38) istihbarat ve mali tahlil (%7.59) kredi izleme ve raporlama (%5.36) ve yönetim (%4.02) birimlerinden olmuştur. Toplam katılımcıların, %74,55'lik kısmı sözü geçen departmanlarda çalışmaktadır. Geriye kalan %25.45'lik kısım ise, diğer departmanlar arasında dağılmıştır.

Tablo 5: Katılımcıların Çalıştığı Departman

Bankanızın hangi departmanında çalışmaktasınız?	SAYI	ORAN
Yönetim	9	4,02%
Denetim	6	2,68%
Hazine ve Nakit Yönetimi	21	9,38%
Kredi Pazarlama	74	33,04%
İstihbarat ve Mali Tahlil	17	7,59%
Kredi Tahsis	34	15,18%
Kredi İzleme ve Raporlama	12	5,36%
Şube Operasyonları	20	8,93%
Destek Hizmetleri	7	3,13%
Diğer	24	10,71%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.6. Katılımcıların Bulunduğu Pozisyon

Katılımcının bulunduğu pozisyon, risk yönetimi açısından karar alma yetkisine sahip olup olmadığına dair bilgi verecektir.

Katılımcıların %49.55'i uzman, %23,66'sı memur, %20,54'ü orta düzey yönetici, %2.23'ü üst düzey yönetici ve %1.79'u denetçi-

lerden oluşmaktadır. Anketi yanıtlayanların yarıya yakını uzmanlardan oluşmaktadır. Anket, genel olarak bankaların genel müdürlük departmanlarına ulaştırıldığından ve genel müdürlüklerde 3. Seviye yönetici olarak uzman istihdamı daha fazla olduğundan, uzmanların ankete katılımı daha fazla olmuştur.

Tablo 6: Katılımcıların Bulunduğu Pozisyon

Bankanızdaki pozisyonunuz aşağıdaki ünvanlardan hangisine denktir?	SAYI	ORAN
Üst düzey yönetici	5	2,23%
Orta düzey yönetici	46	20,54%
Uzman	111	49,55%
Memur	53	23,66%
Denetçi	4	1,79%
Diğer	5	2,23%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.7. Katılımcıların Risk Analiz Bilgisi

Katılımcının risk analizi hakkında bilgi sahibi olup olmadığı araştırılmaktadır.

Ankete katılanların büyük oranda (%76,79) risk analiz bilgisine sahip oldukları görülmektedir. %23.21'lik kesim ise, risk analiz bilgisine sahip olmadıklarını bildirmişlerdir. Ankete katılanların büyük oranda uzmanlardan oluşması, risk analiz bilgisine sahip olan katılımcı sayısının artmasına sebep olmuştur.

Tablo 7: Katılımcıların Risk Analiz Bilgisi

İşinizle ilgili risk analiz bilgisine sahip misiniz?	SAYI	ORAN
Evet	172	76,79%
Hayır	52	23,21%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.8. Katılımcıların Risk Yönetimindeki Gelişmeleri Takip Ettiği Kaynaklar

Katılımcıların, risk yönetimindeki gelişmeleri takip etmek amacıyla daha çok hangi kaynakları tercih ettiği araştırılmaktadır.

Katılımcıların %79,91'inin banka içi kaynaklardan, %50'sinin yazılı ve görsel basından, %30.80'inin ise düzenleyici kurum yayınlarından faydalanmak suretiyle risk analizine dair gelişmeleri takip ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Katılımcıların Risk Yönetimindeki Gelişmeleri Takip Ettiği Kaynaklar

Risk yönetimindeki gelişmeleri daha çok hangi kaynaktan takip ediyorsunuz?	SAYI	ORAN
Yazılı ve görsel basından	112	50,00%
Banka içi kaynaklardan	179	79,91%
Düzenleyici kurum yayınlarından	69	30,80%
Diğer	1	0,45%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.9. Risk Ölçüm Sonuçlarının Bildirilmesi

Katılımcıların çalışmakta oldukları bankaların, kendilerine risk ölçüm sonuçlarını bildirip bildirmediği araştırılmaktadır. Bankalar, maruz kaldıkları riskleri tanımlama amacıyla çeşitli ölçümler yapmak zorundadırlar. Bu ölçümlerin sonuçları, bir eylem planının hazırlanması ve uygulamaya konulmasını gerektirmektedir. Çalışanlarından uygulama konusunda verim bekleyen bankalar, risk ölçüm sonuçları ve uygulanacak eylem planı hakkında çalışanlarını düzenli olarak bilgilendirmelidirler. Sonuçlar hakkında bilgi sahibi olan katılımcılar, risk analizi yapma, faiz riskine karşı önlemler alma ve kritik karar alma konularında daha başarılı olacaklardır.

Ankete katılanların %53.75'i, bankaları tarafından, risk ölçüm sonuçları hakkında bilgilendirilmektedirler. %46.43'lük kesim ise, bankaları tarafından risk ölçüm sonuçları hakkında bilgilendirilmediğini bildirmiştir.

Tablo 9: Risk Ölçüm Sonuçlarının Bildirilmesi

Bankanız risk ölçüm sonuçlarını size bildiriyor mu?	SAYI	ORAN
Evet	120	53,57%
Hayır	104	46,43%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.10. Katılımcıların Risk Algısı

Anket katılımcılarının en çok önemseydiği riskin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Algılanan riskin türü, bankacılar tarafından uygulanacak analiz yöntemlerini ve riskten korunma yöntemlerini de farklılaştıracaktır. Bu sebeple, katılımcıların güncel risk algısının ne yönde olduğu önemsenmektedir.

Katılımcılar, %53.57 oranında kredi riskini, %33.04 oranında likidite riskini, %28.13 oranında faiz oranı riskini, %25, 89 oranında döviz kuru riskini ve %2.68 oranında diğer (politik risk, operasyonel risk vb.) riskleri önemli algılamaktadırlar. Katılımcıların çoğunluğu, güncel riskler göz önüne alındığında, Türk bankacılık sektöründe en önemli risk olarak kredi riskini görmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların Risk Algısı

Türk Bankacılık sektöründe en önemli risk sizce hangisidir?	SAYI	ORAN
Kredi riski	120	53,57%
Faiz oranı riski	63	28,13%
Likidite riski	74	33,04%
Döviz kur riski	58	25,89%
Diğer	6	2,68%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.11. Gelecekteki Risk Algısı

Katılımcıların güncel risk algısı kadar geleceğe dair beklentileri de önemlidir. Önümüzdeki dönemde yaşanması beklenen gelişmeler ve güncel durum göz önüne alındığında kullanılması planlanan

analiz yöntemleri ve korunma yöntemleri de farklılık gösterecektir. Bu nedenle katılımcıların gelecek risk beklentileri araştırılmaktadır.

Katılımcıların %47.77'si kredi riskinin, %38.39'u likidite riskinin, %36.16'sı faiz oranı riskinin, %16.52'si döviz kuru riskinin gelecek dönemde en önemli risk olacağını düşünmektedir. Katılımcıların tamamı banka çalışanı olduğundan ve bankaların ana konuları mevduat (likidite) ve kredi olduğundan, bankacıların genel risk algısı bu yönlere doğru kaymaktadır. Mesleki sebeplerle bu yöne doğru kayan iki risk algısından sonra, bankacılar tarafından en önemli olarak görülen risk, faiz oranı riskidir.

Tablo 11: Gelecekteki Risk Algısı

Önümüzdeki dönemde Türk bankacılık sektöründe en önemli risk sizce hangisi olacaktır?	SAYI	ORAN
Kredi riski	107	47,77%
Faiz oranı riski	81	36,16%
Likidite riski	86	38,39%
Döviz kur riski	37	16,52%
Diğer	4	1,79%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.12. Bankacılık Sektöründe Alınan Önlemlerin Yeterliliği

Bankacılık sektöründe, riski doğru algılamak kadar, algılanan riske doğru ve zamanında önlemler almak da önem arz etmektedir. Çalışanların alınan önlemlere duyduğu güven, bankaların riskini operasyonel açıdan da azaltacaktır. Sektörün profesyonel önlemler aldığı düşüncesi, toplumsal anlamda da güven duygusu yaratacak, çevresel ve uluslararası etkiler de azalmış olacaktır. Bu nedenle, katılımcıların, sektörde alınan önlemleri yeterli bulup bulmadığı araştırılmaktadır.

Ankete katılan bankacıların %78.57'si, sektörün kredi, likidite, faiz oranı ve kur riskine karşı gerekli önlemleri aldığını düşünürken, %21.43'ü ise, önlemlerin yeteli olmadığını düşünmektedir. Sektör

çalışanlarının çoğunluğu, önlemlerin yeterli olduğunu düşünmekte ve sektöre güven duymaktadırlar.

Tablo 12: Bankacılık Sektöründe Alınan Önlemlerin Yeterliliği

Türk Bankacılık Sektörü bu risklere karşı gerekli önlemleri almakta mıdır?	SAYI	ORAN
Evet	176	78,57%
Hayır	48	21,43%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.13. Güncel Ortamda Faiz Riski Yönetiminin Önemi

Anketin yayınlandığı dönemde, Merkez Bankası'nın faiz indirimleri yapması ve münzam karşılıkları arttırması sonucunda, bankaların faiz marjları oldukça daralmıştır. Bunun sonucu olarak, faiz oranı riski algısının banka çalışanları üzerindeki etkisinin ne yönde olduğu araştırılmaktadır.

Katılımcıların %67.86'sı, faiz marjlarının azaldığı bir ortamda faiz riski yönetiminin önemini artacağını düşünürken, %16,52'si azalacağını düşünmekte, %15.63'lük bir kesim ise, faiz riskinin önemini değişmeyeceğini düşünmektedir. Katılımcıların çoğunluğu, güncel durumda faiz riski yönetimine önem verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 13: Güncel Ortamda Faiz Riski Yönetiminin Önemi

Faiz marjlarının daraldığı bir ortamda faiz oranı riski yönetiminin önemi sizce ne olacaktır?	SAYI	ORAN
Artacaktır	152	67,86%
Azalacaktır	37	16,52%
Değişmeyecektir	35	15,63%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.14. Bankalarda Kullanılan Analiz Yöntemleri

Katılımcıların çalışmakta olduğu bankalarda kullanılan analiz yöntemlerinin hangileri olduğu araştırılmaktadır.

Ankete katılan bankacıların %54.46'sı, bankalarında kullanılan analiz yöntemini bilmediklerini belirtmişlerdir. Çoğu bankanın

kullanmakta olduğu yöntemleri gizli tutması nedeniyle katılımcıların cevap vermekte çekimser kaldığı düşünülmektedir. Diğer şıklar arasında ise, yeniden fiyatlandırma modeli (%20.54), vade modeli (%17.41) ve VAR analizi (%17.41) öne çıkmaktadır.

Tablo 14: Bankalarda Kullanılan Analiz Yöntemleri

Bankanız faiz oranı riski analizi yönetiminde hangi yöntem/yöntemleri kullanmaktadır?	SAYI	ORAN
Vade Modeli	39	17,41%
Yeniden Fiyatlandırma Modeli	46	20,54%
Riske Maruz Değer Analizi (VAR Analizi)	39	17,41%
Durasyon Analizi	29	12,95%
GAP (Aralık) Analizi	26	11,61%
Bu konuda bilgim yok	122	54,46%
Diğer	2	0,89%
TOPLAM*	224	100,00%

4.2.15. En Etkin Analiz Yöntemi Algısı

Hali hazırda banka çalışanı olan katılımcıların, deneyimlerine dayanarak hangi analiz yöntemini en etkin olarak gördükleri araştırılmaktadır.

Katılımcıların %54.02'si, bankalarında kullanılan yöntemi bilmediklerinden veya belirtmekten çekindiklerinden dolayı bu konuda bilgilerinin olmadığını söylemişlerdir. Geriye kalan seçenekler arasında ise, VAR analizi (%21.88), yeniden fiyatlandırma modeli (%17.41), vade modeli (%12.50), ve durasyon analizi (%12.50) öne çıkmaktadır.

Tablo 15: En Etkin Analiz Yöntemi Algısı

Sizce faiz oranı riskine karşı aşağıdaki analiz yöntemlerinden hangisi/hangileri en etkin sonuçlar vermektedir?	SAYI	ORAN
Vade Modeli	28	12,50%
Yeniden Fiyatlama Modeli	39	17,41%
Riske Maruz Değer Analizi (VAR Analizi)	49	21,88%
Durasyon Analizi	28	12,50%
GAP (Aralık) Analizi	26	11,61%
Bu konuda bilgim yok	121	54,02%
Diğer	0	0,00%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.16. Bankalarca Kullanılan Korunma Yöntemleri

Bankaların faiz oranı riskine karşı kullanmakta olduğu korunma yöntemleri araştırılmaktadır. Sektörün genel olarak kullanmakta olduğu yöntemler, faiz riski algısının şiddetine göre ve bankanın türüne göre değişim gösterecektir.

Katılımcıların verdiği cevaplara göre bankalar en çok swap (%54.46) kullanmakta, onu forward (%46.88) opsiyon (%41.52) ve futures (%37.95) takip etmektedir. Cevaplardan anlaşıldığı üzere bankalar, birden çok korunma yöntemini bir arada uygulayarak faiz oranı riskini azaltmaya çalışmaktadırlar.

Tablo 16: Bankalarca Kullanılan Korunma Yöntemleri

Bankanız faiz oranı riskine karşı aşağıdaki korunma yöntemlerinden hangisini/hangilerini kullanmaktadır?	SAYI	ORAN
Swap	122	54,46%
Forward	105	46,88%
Futures	85	37,95%
Opsiyon	93	41,52%
Bu konuda bilgim yok	17	7,59%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.17. En Etkin Korunma Yöntemi Algısı

Katılımcıların, faiz oranı riskine karşı uygulanmakta olan korunma yöntemlerinden hangisinin en etkin olduğunu düşündükleri araştırılmaktadır.

Katılımcılar, korunma yöntemleri arasından swap (%46.43) ve opsiyonun (%45.54) en etkin iki korunma yöntemi olduğunu düşünmektedirler. Ancak, diğer korunma yöntemleri olan forward (%36.16) ve futures (%37.50) da yüksek oranlarda kullanılmaktadır. Anlaşıldığı üzere katılımcılar, swap ve opsiyonu en etkin iki yöntem olarak görmekle beraber, faiz riskini tek başlarına sıfırlayamayacaklarını düşünerek, forward ve futures'un da ikincil olarak kullanılmasından yanadırlar.

Tablo 17: En Etkin Korunma Yöntemi Algısı

Sizce faiz oranı riskine karşı aşağıdaki korunma yöntemlerinden hangisi/hangileri en etkin sonuçlar vermektedir?	SAYI	ORAN
Swap	104	46,43%
Forward	81	36,16%
Futures	84	37,50%
Opsiyon	102	45,54%
Bu konuda bilgim yok	12	5,36%
TOPLAM*	224	100,00%

*Bu soruda, birden fazla seçenek işaretlenebildiği için, toplam cevap sayısı, toplam katılımcı sayısından fazladır. Ancak orantılama, toplam katılımcı sayısı göz önüne alınarak yapılmıştır.

4.2.18. Yasal Düzenlemeler

Bankacılar, çalıştıkları ortamda yer alan yasal düzenlemelerin yeterli olmasını isterler. Bu sayede, kendileri kadar rakipleri de uygun bir çerçeve içerisinde çalışacak ve sektörün sağlığı korunacaktır.

Katılımcıların çoğunluğu (%45.09) Türkiye'deki risk yönetimiyle ilgili yasal düzenlemeleri yetersiz bulmaktadır. %30.36'lık kesim ise, mevcut durumun yeterli olduğunu ve yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç olmadığını belirtmektedirler. Katılımcıların %24.55'i ise, yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 18: Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de risk yönetimi ile ilgili yasal düzenlemeler sizce yeterli midir?	SAYI	ORAN
Yeterlidir	68	30,36%
Yetersizdir	101	45,09%
Bilgim yok	55	24,55%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.19. Sektörün Basel Kriterleri Karşısında Yeterliliği

Basel kriterleri, basit anlamda, sermaye yeterliliği üzerinde durmaktadır. Bu soru, banka çalışanlarının Türk bankacılık sektörünün sermaye yapısına güvenip güvenmediğini ölçmektedir.

Katılımcıların %47.32'si Türk bankacılık sektörünün Basel kriterlerini karşılayabilecek kapasitede olduğunu düşünürken, %41.52'si, sektörün yetersiz olduğunu düşünmektedir. Buradan, sektör çalışanlarının bankaların sermaye yapısına güven konusunda ikiye bölündükleri sonucu çıkartılabilir. Katılımcıların %11.16'sı ise, konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir

Tablo 19: Sektörün Basel Kriterleri Karşısında Yeterliliği

Türk Bankacılık Sektörünün Basel kriterlerini karşılayabilecek yeterliliğe sahip olduğunu düşünüyor musunuz?	SAYI	ORAN
Evet	106	47,32%
Hayır	93	41,52%
Bilgim yok	25	11,16%
TOPLAM	224	100,00%

4.2.20. Basel III kriterlerinin dünya bankacılığına yansması

Son yıllarda dünya çapında yaşanan ekonomik krizin genel olarak likidite kaynaklı olması, beraberinde yeni önlemlerin alınma-

sının gerekliliğini getirmiştir. Bu bağlamda, Basel II kriterlerinin yetersiz kalmaya başladığı düşünülerek bazı kalemler ağırlaştırılmış ve Basel III kriterlerinin uygulanması gündeme gelmiştir. Bankacılık sektörü çalışanlarına yapılan bu ankette, çalışanların, yeni kriterlere yaklaşımının da incelenmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Katılımcıların çoğunluğu (%62.05) yeni kriterlerin dünya bankacılık sektörü için olumlu etkilerinin olacağını düşünürken, %13.84'lük bir kesim ise, olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Basel III kriterlerinin uygulamada olmaması nedeniyle, katılımcıların %24.11'i konu hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 20: Basel III kriterlerinin dünya bankacılığına yansımaları

Basel II kriterlerinin bir sonraki adımı olan Basel III kararlarının Dünya bankacılık sektörüne yansımalarının ne yönde olacağını düşünüyorsunuz?	SAYI	ORAN
Olumlu	139	62,05%
Olumsuz	31	13,84%
Bilgim yok	54	24,11%
TOPLAM	224	100,00%

SONUÇ

Bankalar, her şeyden önce bir ticari işletmedir. Her ticari işletme gibi bankalar da varlıklarını sürdürmek ve gelir elde etmek amacıyla piyasada işlemler yapmaktadırlar. Bankacılık sektörünün ana ilgi alanı olan fonlar göz önüne alındığında, fon talep edenlerle fon arz edenler arasında fon değişimi esnasında ortaya çıkan bir yan unsur olan faiz, ilk anda göze çarpılmaktadır. Faiz, bankanın kaynak yaratması için bir gider kalemiyken, ana ürünü olan krediyi satarken de gelir kalemidir. Bu demektir ki bankalar, hem aktifte, hem de pasifte, faiz unsuru olmadan hareket edememektedir. Bilançonun her iki tarafını da aynı anda etkileyen bu unsurun yönetimi, özünde bir ticari işletme olan bankanın devamlılığı ve karlılığı için çok önemlidir.

Bankaların, diğer ticari işletmelerden belirgin olarak ayrıldığı bir nokta vardır. Bankalar, diğer ticari işletmelerin aksine, cari dönemle değil, daha çok gelecek beklentileriyle ilgilenir. Toplanan

krediler ve satılan krediler, tamamen gelecek beklentilerle ilgilidir. Faiz oranlarının yükseleceğini düşünen bir banka, sabit faizli ve uzun vadeli mevduat toplayacak, değişken faizli krediler satmaya çalışacak ve bu sayede karlılığını arttırma yoluna gidecektir. Ancak, her bankanın ve toplamda piyasanın beklentileri aynı yönde değildir. O yüzden bankanın içinde çalışmakta olduğu ortam, risk ve belirsizliklerle doludur. Bu risk ve belirsizlikleri dikkate almayan kuruluşlar, zarar etmeye ve hatta nihayetinde iflas etmeye mahkumdur.

Ülkemizde geçmiş dönemde yaşanan krizler göz önüne alındığında, bankaların en çok likidite yönetimi eksikliğinden iflas ettiği görülmektedir. Bu sebeple günümüz bankacıları, geçmiş tecrübelerinin de etkisiyle, büyük oranda likidite üzerinde yoğunlaşmakta ve faiz oranı riskini ikinci plana itmektedirler. Ancak geniş perspektif ile bakıldığında, likidite riski ve faiz oranı riskinin birbirinden beslenerek ortaya çıktıkları açıkça görülebilir. O yüzden, risklere karşı korunma enstrümanları seçilirken, bir riskten ziyade, tüm risklere karşı korunma sağlayacak enstrümanların bir araya getirilmesi ve beraber çalışması gerekmektedir.

Çalışma sonunda yapılmış olan anket çalışmasında, bankaların aynı anda birden fazla faiz oranı riski analizi ve korunma yöntemi kullandığı görülmektedir. Analizler arasında, Yeniden Fiyatlama Modeli (%20,54) ve Riske Maruz Değer Analizi (VAR Analizi) (%17,41) öne çıktığı görülürken, korunma yöntemleri arasında ise, Swap (%54,46) Forward (%46,88) Futures (%37,95) ve Opsiyon'un (%41,52) yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Türk bankacılık sektörü, analiz yöntemleri arasında daha seçici davranırken, korunma yöntemlerini yaygın olarak kullanmaktadır.

Derinlemesine bakıldığında, analiz yöntemlerinin bilinirliğinin, korunma yöntemlerinin bilinirliğine göre daha düşük kalmaktadır. Ankete katılan 224 bankacının 172'si, risk analiz bilgisine sahip olduğunu bildirmesine rağmen, kullanılan risk analiz yöntemleri sorulduğunda, 122 katılımcı, bilgisinin olmadığı cevabını vermiştir. Aynı katılımcıların 120'si, bankalarının kendilerine risk analiz sonuçları hakkında bilgi verildiğini belirtmişlerdir. Bu durum, risk analiz bilgisine sahip olduğunu söyleyen yaklaşık 50 katılımcının, aslında

analiz bilgisine sahip olmadığını göstermektedir. Ancak, aynı katılımcılara, kullanılan faiz riskinden korunma yöntemleri sorulduğunda, 17 katılımcı hariç tamamı cevap vermiştir. Bu noktada, Türk bankacısının risk analiz bilgisi algısının, analize yönelik değil, korunmaya yönelik olduğunu göstermektedir. Ankete katılan bankacıların büyük bir çoğunluğunun, analiz yapmadan sadece piyasada kullanılan araçları kar amaçlı olarak kullandığı düşünülmektedir.

Ankette bankacılık çalışanlarına sorulan en etkin korunma yöntemi sorusuna, büyük oranda (%46,43) swap cevabı verilmiştir. Anketin yapıldığı dönemde yaşanan yerli para likiditesi ihtiyacı nedeniyle tüm bankalar, piyasadaki para bulmanın farklı yollarını denemeye başlamışlardır. Bunlar arasında, döviz swapları, yabancı bankaların da ilgisini çektiği için öne çıkmaktadır. Euro ve dolar ihtiyacında olan Avrupa bankaları, ellerinde bulunan TL depolarını Türk Bankalarına vererek ucuz likiditeye kavuşurken, Türk bankaları da, bir yandan yabancı para depolarını değerlendirirken, bir yandan da ihtiyaç duydukları TL likiditesine kavuşmuş olmaktadır. Anketin yapıldığı dönemin popüler araçları arasında yer alan bu aracın bankacılar tarafından bilinirliği artmıştır. Ancak ülkemizde, döviz swapları popüler olmasına rağmen halen faiz swapları sınırlı olarak uygulanmaktadır. Özellikle yurtdışı ile yapılan işlemlerde karşı banka bulmak zorlaşmaktadır.

Günümüzde ülkemizde yürürlükte bulunan yasal düzenlemeler, ağırlıklı olarak sermaye yeterliliğinin artırılması ve likidite oranlarının belirli bir seviyenin altına düşürülmemesi üzerinedir. Bu düzenlemeler, 2001 krizinin ardından, Basel kriterlerine uyum amacıyla oluşturulmuştur. Katılımcılara yasal düzenlemelerin yeterliliği hakkında sorulan soruda, %45 oranında yetersiz olduğu cevabı alınmıştır. Ancak aynı katılımcılar, %47,32 oranında, bankacılık Basel kriterlerini karşılayabilecek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum katılımcıların, Basel kriterlerini yetersiz bulduğu ve Türk bankacılık sektörünün Basel kriterlerini karşıladığı ve hatta aştığı düşüncesinde oldukları sonucunu ortaya koymaktadır. Basel kriterlerinin dünya bankacılığına etkilerinin olumlu olacağını belirten %62,05 düzeyindeki katılımcı da, bu düşüncesi desteklemektedir. Türk bankacılık sektörü, uygulamada bulunan düzenlemeleri takdir etmekle

beraber, sektörün güçlendirilmesi amacıyla daha sıkı önlemlerin getirilmesinin olumlu olacağını düşünmektedir.

Anketin geneline bakıldığında, bankacıların çoğunluğunun risk analizindeki gelişmeleri takip ettiği, bankaların büyük oranda çalışanlarını risk analiz sonuçları hakkında bilgilendirdiği gözlenmiştir. Katılımcılar, önümüzdeki dönemde, en önemli risk faktörü olarak kredi riskini görmektedirler (%47,77). Bunun sebebi, son yıllarda düşen kredi faizleri ve konut piyasasında yaşanan canlanma sonucu kredi tabanının alt segmentlere doğru fazla yayılması olabilir. Bankacıların çoğunluğu, verilmiş olan kredilerin geri dönüşünden endişe etmektedir. İkinci öncelikli olarak seçilen risk ise, geçmiş krizlerin izlerini hala taşıyan bankacıların içgüdüsel olarak tepki gösterdikleri likidite riskidir. (%38,39) Türkiye’de son yıllarda uygulamaya konulan yasal düzenlemelerin bankaların likiditelerini sağlamlaştırdığı düşünülse de, bankacıların likiditeye dair endişeleri azalmamış görünmektedir.

Faiz riskinden korunmak amacıyla yöntemlerin geliştirilmesi tek başına yeterli olmamaktadır. Bu yöntemlerin, amacına uygun ve etkin kullanılmasını sağlamak, sektörün birinci önceliği olmalıdır. Çalışanların eğitilmesi, analiz yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması, analiz yönteminde değil, korunma amaçlarında seçici olunması, bankacılık sektörünün faiz oranı riskine karşı korunmasında büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde piyasada kar getirici işlem amaçlı kullanılan pek çok enstrümanın gerçek amaçlarına döndürülmesi ve riskleri azaltma amaçlı kullanılmasının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Gün geçtikçe daralan faiz marjlarının bulunduğu bir ortamda bankaların, eskisine oranla daha küçük düzeyde faiz oranı değişimlerine karşı duyarlılığı artmıştır. Artan duyarlılığın bilincinde olan bankalar, faiz oranı riskinin her gün daha da büyüdüğünün bilincinde olarak önlemlerini almaya başlamışlardır. Bu önlemlerin yanı sıra, banka çalışanlarının da bilinçlendirilmesi, sektörün bilinçlenmesi açısından yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- 1- Aksel, Ayşe Eyübođlu. "Risk Yönetim Aracı Olarak Futures Piyasaları", Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1995
- 2- Altıntaş, M. Ayhan. "Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, BASEL I ve BASEL II Düzenlemeleri Çerçevesinde", Turhan Kitapevi, Ankara, Mart 2006
- 3- Başoğlu, Ufuk, A.Ceylan, İlker Parasız, "Finans: Teori, Kuram ve Araçlar". Bursa: Ekin Kitabevi, 2001
- 4- Chambers, Nurgül. "Türev Piyasalar", İstanbul, Beta Basım A.Ş. Ekim 2009
- 5- Eken, Mehmet Hasan. "Bankalarda Faiz Oranı Riski", İstanbul, 2002
- 6- Ersan, İhsan ve Öztin Akgüç, "Finansal Risk ve Türev Ürünleri", TBB Yayınları, İstanbul, 1997
- 7- Fettahoğlu, Abdurrahman, "Finansal Piyasalarda Yenilikler ve 1980 Sonrası Türkiye" Banka Ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1991
- 8- Haugen, Robert A. and Dean W.Wichern, "The Elasticity of Financial Assets", The Journal Of Finance, Vol.29, No 4
- 9- Hempel, George H. ve Donald G.Simonson, "Bank Managemet", 5. Baskı, John Wiley and Sons Inc., 1999
- 10- Saunders, Anthony. "Financial Instututions Management: A Modern Perspective", Richard Irwin Inc.l Edition, 1994
- 11- Saunders, Anthony ve Marcia Millon Cornet, "Financial Instututions Managemet: A Risk Management Approach", Mc Graw Hill International Edition, 7. Edition, 2001
- 12- Seyidoglu, Halil, "Uluslararası Finans", İstanbul, 4. Baskı, Mart 2003